

2025 Nisan ayında Viyana Üniversitesi'nden beş öğrenci; Magdalene El-Shamy, M. Deniz Kanbalakoğlu, Laura Steindorf, Rob Tibke ve Katharina Wiesmayer İsviçre'deki Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi'ne "1994 Ruanda'da Tutsi Soykırımı - Soykırım Aşamalarını Belgelemede Edebiyatın Rolü" konulu sunumlarını gerçekleştirmek üzere davet edildiler. Bu rapor öğrencilerin tecrübelerinin yansımasıdır.

2023 sonbaharında Karşılaştırmalı Edebiyat ve Afrika Çalışmaları'ndan farklı geçmiş ve perspektiflere sahip bir grup öğrenci olarak Prof. Rémi Tchokothe'nin "Ruanda 1994: 30 Yıl Sonra İnsanlığın Toplumsal Hafıza Kırımı" (Rwanda 1994: Humanity's collective Memory[cide] 30 years later) dersine katıldık. Bu derste Ruanda'da Tutsi'lere karşı 1994 yılında yapılan soykırımından sağ kurtulanların deneyimlerine tanıklık eden çeşitli eserleri inceledik.

Sadece yüz gün gibi kısa bir sürede yaklaşık 800 bin Tutsi sistematik olarak katledildi. Derste incelenen külliyat korkunç bir tarihe ışık tutuyordu: Belçika sömürgesi boyunca ortaya çıkan toplumsal huzursuzluk, 1950'lerde soykırım ideolojisinin şiddetle yükselişi ve son olarak 1994'te kitlesel imhanın en üst noktası...

Okunan eserler ayrıca nesiller arası travma ve eziyetlerden geriye kalanlar hakkındaydı. Peki bu dersi nasıl okulun duvarlarından dışarı çıkartıp bu tarihi gerçekliği somut şekilde gözler önüne serebilirdik? Bunun için en iyi yolun 1996 yılında Gregory Stanton tarafından ortaya konulan "soykırımın sekiz aşaması" konulu bir sergi hazırlamak olduğuna karar verdik.

Sergiyi Afrika Çalışmaları binasında açtık ve Gregory Stanton'ın ortaya koyduğu sekiz aşamadan her kısım Tutsi'lere karşı yapılan soykırımı açıklıyordu.

Sergimizin açılışını öğrencilerle, yerel halkla ve Ruanda diasporasından katılımcılarla gerçekleştirdik ve tarihe not düştük. Özellikle konuklarımızdan birinin Cenevre'deki Ruanda Cumhuriyeti Büyükelçiliği'nin temsilcisi olması bizim için çok büyük bir onur kaynağı oldu. Sergimizden yaklaşık bir sene sonra profesörümüzden haber geldi: Büyükelçilik araştırmalarımız ve sergimiz hakkında bir sunum yapmamız için bizi Cenevre'ye davet ediyordu. Sergimizin katılımcısı olan büyükelçilik temsilcisi nazik bir düşünceyle Ruanda'da Tutsi'lere karşı yapılan 1994 Soykırımını anmak için düzenlenen yıllık anma etkinliği olan Kwibuka'nın bir parçası olarak katılmamızı istedi.

Her soykırım, insanlığın ortak hafızasında bir yara açar. Soykırımla mücadele etme kararlılığımızı sürdürmemiz istendiğinde, hocamızın bize emanet ettiği bu görevi üstlenmekten büyük onur duyduk.

Bu sebeple biraz daha farklı bir içerikle daha geniş çaplı bir sunum için araştırmalarımıza geri döndük. Bu seferki kitlemiz, soykırımdan sağ kurtulanlardan, diplomatlardan, akademik araştırmacılarından ve İsviçre halkının meraklı bireylerinden oluşacaktı. Her hafta toplantılar düzenleyerek sunumumuzun yapı ve içeriğini planlayıp, provalarla birbirimize destek olduk. Sunumdan evvelki hafta, üniversitemizde bir sınıf tutup Prof. Tchokothe ve bize zaman ayıran değerli arkadaşlarımız ve aile bireylerimizden oluşan bir gruba, geri bildirimlerini almak için bir deneme sunumu yaptık. 13 Nisan günü, sergi afişlerimizin baskılarını alıp yerinde bir heyecanla İsviçre'ye doğru uçağa bindik.

Havaalanındaki sıcak karşılamadan, Büyükelçiliğin bizi kalacağımız otele bırakmasına kadar, konaklamadan ulaşım dek her anlamda misafir edilmekten; aynı zamanda bizi kendilerinden

biri gibi görüp endişelenecek ya da düşünecek hiçbir şey bırakmadıkları için büyük bir minnettarlık duyduk.

Afişlerimiz, sunum günü salonun girişinde sergilendi. Teknik destek, Ruanda Büyükelçiliği'nin katkılarıyla sağlandı —özellikle Büyükelçiliğin İkinci Müsteşarı Betty Dusenge ve lojistik konularda bize yardımcı olan aynı zamanda sunumun moderasyonunu sağlayan Ornella Mihigo'nun destekleriyle. Ornella Mihigo'nun moderatörlüğüne ek olarak, Büyükelçilik Birinci Müsteşarı Edmond Tubanambazi de dokunaklı düşüncelerini paylaştı. Kendimizi ve Prof. Tchokothe'den aldığımız dersi tanıttıktan sonra PowerPoint sunumumuza başladık. Sergimizin temalarını dijital formata başarıyla aktardığımızı umuyoruz. Öncelikle projeye yaklaşımımızın sanatsal yönünü paylaştık: Soykırımla daha derin bir düzeyde ilişki kurmamızı sağlayan ve bizzat bizim ürettiğimiz sanat eserlerini sunduk. Afişlerimize, tarihî belgelere ve edebi tanıklıklara referansla, Ruanda'da Tutsilere karşı gerçekleştirilen soykırımı Stanton'ın aşamaları çerçevesinde anlattık. Son olarak, grup üyelerimizden Rob Tibke kendi yazdığı şiiri okudu. Rob'un şiiri, tarihsel silinmeye, hafıza kaybına ve soykırıma karşı sanatsal bir katkı sağladı

Sunumumuzun ardından gelen soru-cevap oturumundaki tartışma oldukça düşündürücüydü. İlk sorudan itibaren, kağıt kaleme sarılıp tarafımıza iletilen soru ve düşünceleri not ettik. Çalışmamız, dinleyiciler tarafından karşılık bulmuştu. Ne yazık ki dinleyicilerin katılımına rağmen sınırlı bir zamana sahiptik. Yine de, daha kapsamlı bir sohbetin konusu olabilecek Afrika Edebiyatı ve hafıza çalışmaları üzerine ilhamla dolduk.

Sunumumuz, anma töreninin ana etkinliğinden önce gerçekleşti. Birleşmiş Milletler binasında yer alan görkemli salonda, Belko Kenza Naike'nin şiirini seslendirmesine tanıklık ettik. Bu şiir, bugünün Ruanda'sına duyulan acılı bir övgü ve hayatta kalanların anılarına bir adaktı. Ardından, şairin annesi Sissi Dimitrie Mukanyiligira soykırımdan sağ kurtulan biri olarak yaşam öyküsünü ve kendi tanıklığını paylaştı. Kendisi en zorlu, en adaletsiz koşullarda bile yılmadan direnme çağrısında bulundu. Konuşmanın sonunda tüm salon ayağa kalkarak kendisini dakikalarca alkışladı.

Ruanda'da 1994 yılında Tutsilere karşı yapılan soykırımın mağdurlarıyla tanışmak ve Cenevre'deki topluluk tarafından bu denli sıcak karşılanmak bizde kalıcı bir iz bıraktı. İnsan onuruna bağlılık her işin başı olmalıdır. Sunumumuzun öncesinde farkında olduğumuz gibi, ardından da bundan emin olduk. Böylesine bir konuyla derin bir ilişkiye girmek kimi zaman bizi oldukça yordu. Kimimiz haftalar önce, kimimiz ise hemen sahne öncesi tedirgindi. Çoğumuz için İngilizce ikinci ya da üçüncü dildi ve görevimiz korkutucu şekilde üstümüzde kanat çırpıyordu. Bunlara rağmen birbirimizi hep destekledik ve bir bütün olarak görevimizin üstesinden geldik. Projemiz cesaret, empati ve güven gerektiren bir projeydi ve sadece kendimize değil: birbirimize, hepimize. Beraber çok uzun süre üstümüzde taşıyacağımız unutulmaz ve anlamlı bir şey yarattık.

Empatinin sadece bir duygu olmadığının farkına vardık. Aksine, empati bir yöntem ve alışkanlıktır. Bu bağlamda empati, en yüksek saygı biçimine dönüşür. Hayatta kalanların hatırasını ve yüceliğini koruma çabamız ise nezaket ve takdirle karşılandı. Veda yemeğimizde bizlere Ruanda isimleri hediye edildi: Deniz'e, "savaşçı" anlamına gelen Nkubito; Katharina'ya, "armağanlara sahip olan" anlamına gelen Kayitesi; Laura'ya, "ışık getiren" anlamına gelen Uwicyeza; Magdalene'ye, "anne" anlamına gelen Mukasonga; ve Rob'a, "cesur adam" anlamına gelen Mugabo. Aniden yaşanan bu isim verme, bu sembolik "vaftiz"

yalnızca neşeli değil, aynı zamanda düşündürücü bir andı. Sahip olduğumuz ayrıcalıkları hatırladık: eğitim, seyahat ve konuşma özgürlüğü. Bu an, kurduğumuz bağları ve saygıya dayalı sohbetin taşıdığı derin gücü gözler önüne serdi.

Empatiye olan bağlılık ve kararlılığımız sayesinde, çalışmamız bir öğrenci sunumunun ötesine geçerek bir deneyime dönüştü. Ve bu deneyim, en son slayttan sonra da devam ediyor...